

УДК 347.962-044.372(477)

КАДРОВА КРИЗА У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Еллі Радченко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: bambrally@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8088-3513*

Проаналізовано причини кадрової кризи у судовій системі сучасної України та визначено шляхи вирішення вказаної проблеми. Зазначено, що в сучасних умовах діяльність судової влади, її ефективність є фундаментальним завданням сталого демократичного розвитку держави. Найважливіші процеси державного регулювання певною мірою знаходяться в постійній взаємодії із суддівським корпусом. Завдання судової влади полягає у здійсненні правосуддя. Саме тому кожна держава світу намагається розробити і прийняти досконалі закони, налагодити ефективну роботу суддівського корпусу, представники якого ці закони будуть застосовувати. В нинішніх реаліях існує критичний дефіцит суддівських кадрів, що призводить до того, що в деяких судах повністю припинено здійснення правосуддя. Заходи, що застосовуються державою останні кілька років, не привели до покращення. Тому проблема кадрового забезпечення судової влади в сучасних реаліях є вкрай актуальною, але жодних дискусій щодо цього ні в суспільстві, ні в наукових колах майже не відбувається. Основними причинами кадрової кризи в судовій системі сучасної України є складність процедури добору на посаду судді та надвисокі вимоги до кандидатів; велике навантаження, емоційна напруга та високий рівень відповідальності; фактична відсутність гарантованої Конституцією України незалежності та інших гарантій, які повинні забезпечувати високий суспільний статус судді.

Наголошено, що проблема з кадровим забезпеченням судової гілки влади має загрозливий характер. Кожен громадянин України прагне жити в суспільстві, де панує закон та справедливість. Саме судова гілка влади призначена для підтримання законності та справедливості в демократичній державі. Адже завдання судової влади полягає у захисті законних прав та інтересів усіх без виключення осіб у державі. Виключність судової влади полягає в тому, що жоден з органів державної влади не може приймати на себе компетенцію судів. Також у тому, що жодне прийняте судом рішення не може бути зміненим або скасованим будь-яким державним органом. Незважаючи на те, що судова влада є незалежною, вона повинна бути обмеженою законодавчими рамками. Особлива роль суду в механізмі держави та системі стримування і протизаг полягає в тому, що лише органи судової влади здійснюють правосуддя. Одночасно суд виступає як своєрідне протиставлення двом іншим гілкам влади. Важливим є те, що судова гілка влади, керуючись принципом рівності всіх громадян перед законом, шляхом здійснення конституційного нагляду, стримує інші гілки влади.

Проаналізовано причини поглиблення кадрової кризи в сучасній Україні. Також наведено аргументи, які свідчать про необхідність вирішення проблеми, адже кадрова криза призводить до надмірного навантаження на суддів, що, своєю чергою, не сприяє належному доступу громадян до правосуддя та порушує їх право на справедливий суд. Попри номінальну престижність, носії цієї професії постійно натрапляють на тиск з боку представників інших гілок влади, бізнесу та пересічних громадян. Висока емоційна напруга через страх зробити помилку та залишитися без роботи не додає впевненості у своїх діях, що ускладнює виконання професійного обов'язку дотримуватися принципу неупередженості.

Аргументовано, що суддею, який через дефіцит кадрів повинен розглядати по декілька десятків справ на день, який через навантаження фізично не може досконально розібратися у всіх справах, що перебувають на його розгляді, та на якого постійно чиниться тиск з боку учасників, влади та суспільства загалом, – легко маніпулювати. Такий суддя, імовірно, поступиться принципами правосуддя, ніж той, що має час вивчити всі матеріали справи та відповідну судову практику і не думає про те, який з учасників провадження може завдати проблеми особисто судді. Вимагаючи від судів високу якість роботи, саме держава повинна забезпечити належні умови для виконання суддями своїх обов'язків. Кадровий дефіцит у судовій системі України потребує негайного вирішення. Перегляд нормативів кадрового забезпечення, впровадження ефективних механізмів відбору та призначення суддів з вимогами, які є реальними для їх виконання, а також зміна загальнодержавного наративу «ненависті до всіх суддів» на «повагу до всіх гілок влади» є ключовими кроками для забезпечення належного функціонування судової влади та дотримання прав громадян на своєчасне та справедливе правосуддя.

Ключові слова: судоустрій, судова система, професійні судді, правосуддя, Україна.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/Ma.2025.80.121>

Повномасштабна війна росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р. і триває до сьогодні, зумовила кардинальні зміни у всіх сферах суспільного та державного життя. Певні проблеми виникли в судовій системі України. Нині існує кадрова криза в судовій владі, яка набувала загрозливих масштабів. У судовій системі України бракує суддів. Цілком справедливо наголосив член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України А. Пасічник про катастрофічну ситуацію у судовій системі першої інстанції через брак суддів. Він також зазначив, що «проблеми, які існують у судовій владі, дуже глибокі. У 14 судах в Україні на сьогодні взагалі немає суддів. Там не здійснюється правосуддя, і люди, які проживають на цих територіях, не мають можливості знайти справедливість. Ще 29 судів першої інстанції мають по одному судді. А це означає, що в цих судах не можна створити колегію і розглядати складні справи. Крім цього, існує високий ризик того, що і цей один суддя може піти у відставку. Ситуація дійсно катастрофічна» [1]. Це негативно впливає на здійснення правосуддя. Наявність факту недостатньої кількості суддів у судах України відводить на другий план проблему якісного складу, тобто рівень професіоналізму та доброчесності суддів, і загострює проблему функціонування ядра правозахисного механізму в державі, яким є система судоустрою, оскільки неможливість нормального функціонування судів спричиняє систематичні порушення права на справедливий суд, що гарантоване ст. 55 Конституцією України [2].

Як відомо, відповідно до ч. 1 ст. 6 чинної Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Всі три гілки влади мають бути рівноправними, кожна з них має свої повноваження і функції, а також законодавчо закріплені механізми контролю одна одної (система «стримувань і противаг») [3]. Так, законодавчий орган ухвалює закони, контролює виконавчу владу, затверджує бюджет; виконавча влада реалізує державну політику, виконує закони; судова влада забезпечує правосуддя, перевіряє відповідність законів Конституції.

Верховенство права та захист прав особи забезпечуються в Україні судовою владою шляхом здійснення правосуддя незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Ефективність роботи судів також має значний вплив на захищеність бізнес-процесів в Україні, інвестиційне середовище та економіку загалом.

Носіями судової влади в Україні є професійні судді, які кожен день ухвалюють рішення, що впливають на життя людей, бізнес, державні процеси. Від професіоналізму та неупередженості судді залежить справедливість судочинства. Професія судді вважається однією з найбільш престижних та відповідальних у правовій системі будь-якої держави. Майже кожен практикуючий юрист вважає посаду судді піком своєї кар'єри у сфері права. Донедавна так було й в Україні. Суддівський корпус був повністю забезпечений кадрами, включаючи наявність резерву. Проте сьогодні ситуація докорінно змінилася: існує критичний дефіцит суддівських кадрів, що призводить до того, що в деяких судах повністю припинено здійснення правосуддя. Заходи, що застосовуються державою останні кілька років, не привели до покращення. Тому проблема кадрового забезпечення судової влади в сучасних реаліях є вкрай актуальною, але жодних дискусій щодо цього ні в суспільстві, ні в наукових колах майже не відбувається. Водночас відсутність таких дискусій не сприяє позитивним змінам.

Сьогодні важливо здійснити аналіз чинного законодавства України, що регламентує процедуру добору на посаду судді, зокрема Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Під час аналізу важливо також проаналізувати статистичні дані щодо кадрового забезпечення суддівського корпусу за останні роки, а також виокремити випадки тиску на суддів.

Метою статті є з'ясування причин недостатнього кадрового забезпечення судової системи в Україні, а також визначення можливих шляхів його подолання.

Згідно з ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [4]. Забезпечення цієї гарантії покладається на кожну країну-підписанта. Ст. 55 Конституції України передбачає право громадян на судовий захист їх прав і свободи [5]. Для того, щоб зазначені гарантії не виявилися лише нічим не підкріпленою декларацією, необхідно забезпечити безперервне та ефективне функціонування судової влади, яка згідно з Конституцією України є єдиним інститутом, який уповноважений виконувати функції судочинства. А це, своєю чергою, залежить від забезпечення суддівського корпусу висококваліфікованими та вмотивованими кадрами.

Вища рада правосуддя 24.08.2023 р. затвердила тимчасову чисельність суддів у місцевих та апеляційних судах на рівні 7 976 посад, серед яких у місцевих судах передбачено 6 365 посад суддів, а в апеляційних – 1 611 посад [6]. Разом з тим, як вбачається з інформації, що розміщена на офіційному сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів, кадрове забезпечення станом на 17.02.2025 має наступний вигляд: у місцевих судах працює 3 721 суддя, в апеляційних судах лише 650 суддів [7].

Як бачимо, має місце не тільки нестача суддівських кадрів, а й певною мірою кадровий голод. Така ситуація склалася через масові звільнення суддів, починаючи з 2017 р., та низьку кількість призначень на посаду. Під час судового форуму А. Овсієнко, який в 2019 р. обіймав посаду голови Вищої ради правосуддя, з 2016 р. до 26.09.2019 кількість суддів скоротилася з 7 140 до 4 957, з них з 2017-го по 2019 р. 825 суддів звільнилися за власним бажанням, 300 суддів були звільнені за вчинення дисциплінарного проступку. Він також зазначив, що 123 суди працюють у складі 50% або менше від необхідного, ще в 16 судах не провадиться правосуддя у зв'язку з закінченням терміну повноважень у всіх суддів [8].

У 2020 р. в Україні було звільнено 281 суддю, з них 252 за загальними обставинами: 249 – у зв’язку з поданням заяв про відставку, 3 – у зв’язку з поданням заяв про звільнення за власним бажанням, та 29 за особливими обставинами: 26 – за вчинення істотного дисциплінарного проступку, 3 – внаслідок визнання їх такими, що не відповідають займаній посаді за результатами кваліфікаційного оцінювання. Протягом 2021 р. Вища рада правосуддя ухвалила рішення щодо звільнення 194 суддів з посад за загальними обставинами: 190 – у зв’язку з поданням заяв про відставку, 4 – у зв’язку з поданням заяв про звільнення за власним бажанням та 7 за особливими обставинами звільнено: 6 – за вчинення істотного дисциплінарного проступку, 1 – внаслідок визнання за результатами кваліфікаційного оцінювання таким, що не відповідає займаній посаді. На кінець 2021 р. у зв’язку з відсутністю суддів, які мають повноваження щодо здійснення правосуддя, не здійснювалося правосуддя у 6 судах [9]. Що стосується призначення на посаду судді, то в період з 2017 до 2019 р. судді місцевих та апеляційних суддів практично не призначалися, було призначено 193 судді Верховного Суду [10]. В 2020 р. було призначено 519 суддів, упершому півріччі 2021 р. – 11 суддів [11]. За 2017– 2021 р. загальна кількість звільнених суддів становить 1 300 судів, а призначених – 723.

З другого півріччя 2021р. та в 2022 р. звільнення та призначення суддів не відбувалося у зв’язку з повним перезавантаженням Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Прийняті 14.07.2021 закони України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» змінили підхід до процедури формування Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з метою очищення вказаних органів від значних корупційних ризиків та встановлення нової процедури добору доброчесних кандидатів. У 2023 р. Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів поновили свою роботу в оновленому складі.

У 2023 р. тенденція щодо зменшення кількості суддів продовжилася. Так, пресслужба Вищої ради правосуддя України повідомила, що в 2023 р. Вища рада правосуддя ухвалила рішення про звільнення 325 суддів, з них 318 були звільнені за загальними обставинами та 7 – за особливими обставинами [12]. У 2024 р. всього було звільнено 285 суддів, з яких 248 були звільнені за загальними обставинами та 37 за особливими [13]. Тобто за два роки звільнено 610 суддів. В той час як призначено за цей же період лише 127. З цього випливає, що має місце стійка тенденція щодо зменшення фактичної кількості суддів, що здійснюють правосуддя в Україні. Проведені за цей період конкурси не дали значного поповнення, а можливість відрядження суддів до інших судів є лише тимчасовим засобом та не впливає на негативну тенденцію загалом. Проте спроб докорінно вирішити проблему не простежується.

У чому ж полягають причини такої ситуації? На мою думку, таких основних причин є три.

По-перше, складність процедури добору на посаду судді та надвисокі вимоги до кандидатів. Цій процедурі присвячено главу 2 розділу IV Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Відповідно до ч. 1 ст. 70 цього Закону добір на посаду судді місцевого суду включає низку етапів, серед яких є складання кваліфікаційного іспиту, проведення спеціальної перевірки, проведення перевірки особистих морально-психологічних якостей кандидатів на посаду судді та затвердження рейтингу кандидатів [14].

Згідно з вимогами ч. 3, 6 ст. 74 Закону, кваліфікаційний іспит проводиться шляхом складання анонімних тестувань та практичних завдань. Анонімне тестування проводиться щодо когнітивних здібностей, історії української державності, загальних знань у сфері права та однієї або кількох спеціалізацій суду на вибір: адміністративної, господарської та загальної (цивільної і кримінальної). Практичні завдання проводяться щодо вибраної кандидатом спеціалізації суду. Водночас Вища кваліфікаційна комісія суддів України встановлює прохідний бал кваліфікаційного іспиту, який не може бути нижчим за 75 відсотків максимально можливих балів за відповідне тестування (крім тестування щодо когнітивних здібностей) та виконання практичного завдання кваліфікаційного іспиту. В разі успішного проходження зазначеного етапу, розпочинається проведення спеціальної перевірки кандидата, під час якої Вища кваліфікаційна комісія суддів України надсилає до уповноважених державних органів запити про перевірку відомостей стосовно кандидатів щодо їх відповідності вимогам, визначеним цим Законом, та достовірності поданих документів. У цей період будь-які особи мають право надавати до Комісії інформацію та матеріали щодо невідповідності певного кандидата вимогам, встановленим цим Законом (ст. 75 Закону).

Як вбачається зі ст. 76 Закону, Вища кваліфікаційна комісія суддів України може ухвалити рішення про проведення тестувань з метою перевірки особистих морально-психологічних якостей таких кандидатів. Тобто даний етап не є обов'язковим, але ймовірним. Після цього Вища кваліфікаційна комісія суддів України затверджує рейтинг кандидатів за кожною спеціалізацією суду та зараховує їх до резерву на зайняття вакантних посад суддів. Згодом вказані кандидати мають право брати участь у конкурсі на посаду судді місцевого суду.

Що стосується осіб, які бажають стати суддями апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду або судді Верховного Суду, то вони беруть участь у конкурсі на заняття вакантних посад у даних судах, в межах якого складають кваліфікаційне оцінювання, проходять спеціальну перевірку, а також дослідження досвіду, що включає співбесіду. З одного боку, все чітко регламентовано, процедура є прозорою та дозволяє брати участь кожному, хто відповідає вимогам віку, освіти та досвіду роботи. Водночас складність кожного з зазначених етапів багатьом стає на заваді.

На офіційному сайті Вищої кваліфікаційної комісії в розділі «Конкурс на посаду судді» оприлюднено інформацію щодо кожного конкурсу. Ознайомившись з даною інформацією, можна зробити висновок, що осіб, які бажають брати участь у конкурсі, іноді менше, ніж вакантних посад судді. Наприклад, під час двох конкурсів на заняття 35 та 7 вакантних посад суддів місцевих судів, що оголошені комісією 05.08.2019, виявили бажання взяти участь лише 28 та 9 осіб відповідно. З них змогли подолати всі етапи конкурсу лише 22 та 5 осіб відповідно [15]. Комісією 14.09.2023 було оголошено новий конкурс на заняття 560 вакантних посад суддів першої місцевих судів, в якому брали участь лише 508 кандидатів, з яких лише 431 кандидат був рекомендований на посаду судді [16].

Ненабагато кращою була ситуація під час нещодавно завершеного конкурсу на зайняття 15 вакантних посад у Вищому антикорупційному суді та 10 посад у його Апеляційній палаті, який оголошено 23.11.2023. Так, працювати у Вищому антикорупційному суді виявили бажання 153, в Апеляційній палаті цього суду – 85 осіб [17]. Проте кваліфікаційний іспит успішно склали лише 7 кандидатів на посаду судді Вищого антикорупційного суду, а серед охочих працювати в Апеляційній палаті жоден із кандидатів не зміг успішно скласти цей іспит [18]. При цьому отримали рекомендацію на заняття посади лише 2 кандидати. В результаті

цього 22.01.2025 Вища кваліфікаційна комісія суддів ухвалила рішення про оголошення нового конкурсу.

Про результати оголошеного 14.09.2023 конкурсу на заняття 550 вакантних посад суддів апеляційних суддів говорити ще зарано, оскільки він ще не завершений. Можна констатувати, що для участі в конкурсі звернулося 2 076, з яких допущено до участі 1 836. На теперішній момент конкурс перебуває на стадії оцінки виконаного кандидатами практичного завдання. До виконання цього практичного завдання, яке відбувалося протягом лютого 2025 р., було допущено лише 724 кандидата [19]. Тобто навіть якщо кандидат відповідає всім передбаченим законом вимогам, він стикається з дуже складним кваліфікаційним іспитом, який складається з декількох частин. Але отримання мінімально допустимого прохідного балу не дає гарантії, що кандидата буде рекомендовано на посаду, адже попереду його чекає дослідження досє з обов'язковою співбесідою. І якщо з вимогами, які ставляться до кандидатів під час кваліфікаційного іспиту, все зрозуміло, адже існують затверджена методика оцінювання на кожному етапі, то з дослідженням досє все набагато складніше. Чинне законодавством України не містить будь-яких чітких правил, за якими члени кваліфікаційної комісії оцінюють кандидатів. Тобто рішення ухвалюються на підставі суб'єктивної думки тих, хто проводить це дослідження.

По-друге, велике навантаження, емоційна напруга та високий рівень відповідальності. Як вбачається з інформації, яку можна отримати за допомогою онлайн-сервісу під назвою «Опендатабот», який надає доступ до відкритих державних даних України, за даними Державної судової адміністрації, в українських судах у 2023 р. розглядалося 3 157 293 справ. Це майже в півтора раза більше, ніж у 2022 р. В 2023 р. загальна кількість відкритих судових справ майже на 46% перевищила показники 2022 р. — понад 2,1 млн. Найбільше зросла кількість адміністративних та цивільних справ — на 41% та 65% відповідно [20]. А тому через нестачу кадрів навантаження на чинних суддів постійно зростає. Наприклад, у Шевченківському районному суді міста Львова за штатом 13 посад суддів, фактично працює 12. У 2023 р. на розгляд цього суду надійшло 14 482 справи. Нормативний час, необхідний для розгляду такої кількості справ становить 45 072 годин, тому виходячи з цього нормативу в Шевченківському судді повинно працювати 27 суддів. Але ситуація в цьому суді не найгірша. Штатна чисельність суддів Печерського районного суду міста Києва становить 36 суддів, фактично працює 19. У 2023 р. до цього суду надійшло 61 897 справ. Нормативний час, необхідний для розгляду такої кількості справ становить 121 523 годин, тобто в цьому судді повинно працювати 74 судді [21]. При такому навантаженні про дотримання розумних строків розгляду справ взагалі можна забути. Заразом дотримання розумних строків судового розгляду є важливим фактором для забезпечення права на справедливий судовий процес. Це одне з фундаментальних елементів функціонування правової держави та підтримки довіри громадян до судової системи. Крім того, надмірне навантаження неодмінно призводить до помилок у роботі. Водночас інститут дисциплінарної відповідальності суддів України є одним із найсуворіших у світі. Підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності визначені в ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка складається з дев'ятнадцяти пунктів. Враховуючи, що перший пункт складається ще з шести, то фактично діючим законодавством передбачено двадцять п'ять підстав [14].

Ч. 8 ст. 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» дає перелік фактів, які дають підставу визнати дисциплінарний проступок судді суттєвим. Виходячи з того, що цей перелік не є вичерпним та містить пункт 7: «суддя допустив інше грубе

порушення закону, що підриває суспільну довіру до суду», можна зробити висновок, що суддю можна звільнити практично за будь-яке порушення, зокрема за звичайну ненавмисну помилку. Причому велике навантаження не є обставиною, що пом'якшує провину судді. Суддя, який через велике навантаження та стислі строки розгляду справ часто не має фізичної можливості належно вивчити матеріали справи та мотивувати ухвалені ним рішення, перебуває в постійному стресі. Бувають випадки, коли через передбачені процесуальним законом строки розгляду суддя змушений розглянути декілька десятків справ на день. Проте, на думку Вищої ради правосуддя, надмірна кількість розглянутих справ за короткий проміжок часу свідчить про формальний підхід судді до виконання своїх обов'язків, що може стати підставою для дисциплінарної відповідальності.

Третя причина – фактична відсутність гарантованої Конституцією України незалежності та інших гарантій, які повинні забезпечувати високий суспільний статус судді. Ст. 129 Конституції України та ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» декларують незалежність суддів у діяльності щодо здійснення правосуддя. Ця незалежність гарантується закріпленими у ч. 5 ст. 48 Закону рядом засобів, серед яких є такі як недоторканність та імунітет судді, заборона втручання у здійснення правосуддя, відповідальність за неповагу до суду чи судді, окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, визначені законом засоби забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту. Крім того, відповідно до вимог ч. 3 цієї статті суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді та не посягати на неї (ч. 6 ст. 48 Закону). При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України та законом гарантій незалежності судді (ч. 7 ст. 48 Закону). Тобто, якщо розглядати питання незалежності суддів з погляду законодавчого закріплення, ситуація виглядає ідеальною, адже законодавець врахував усі моменти, на які слід звернути увагу [14]. Заразом на практиці деякі з цих заходів виконуються неналежно або не виконуються взагалі. Так, ст. 130 Конституції гарантує, що Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя [4]. Проте закріплення цього положення в Основному Законі не гарантує належного фінансування. Кожен рік діяльність судової системи недофінансовується. Як приклад можна привести Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів на забезпечення та виконання функцій та завдань апеляційними господарськими судами, проведеного за період 2020 р. – 1 півріччя 2023 р., що затверджений рішенням Рахункової палати № 30-1 від 19.12.2023. В результаті даного аудиту встановлено, що фінансування з державного бюджету за зазначений період забезпечило визначену судами потребу лише на 64,9–82,3 відсотка [22].

У місцевих та загальних апеляційних судах ситуація складніша. Іноді недофінансування доходить до критичних наслідків, які фактично унеможливають своєчасний розгляд справ. Наприклад, періодична відсутність коштів для поштових відправлень призводить до неможливості належного повідомлення/виклику учасників судового провадження. Це, своєю чергою, робить неможливим проведення судового засідання без участі сторін, оскільки вони не повідомлені належно. Як наслідок – тяганина в розгляді справ, зокрема й нескладних по своїй суті.

Що стосується обов'язку поважати незалежність судді і не посягати на неї, то тут взагалі ситуація є небезпечною. Безпідставна критика судових рішень, як і голослівні звинувачення та образи суддів вже є звичною практикою в нашому суспільстві. Наприклад, у 2015 р. у Могилів-Подільському міськрайонному суді Вінницької області під час розгляду справи про адміністративне правопорушення особа, щодо якої розглядалася справа, погрожувала судді «народною люстрацією». Суддя звернувся до прокуратури з проханням розпочати досудове розслідування за фактом погроз, проте прокуратура не побачила підстав для внесення відомостей до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань. У 2016 р. під час розгляду справи в Дружківському міському суді Донецької області так звані громадські активісти неодноразово порушували правила поведінки в суді та громадський порядок, нецензурно висловлювалися, поводитися зухвало, ображали суддів та працівників апарату суду. В тому ж 2016 р. в Амур-Нижньодніпровському районному суді м. Дніпропетровська позивач під час судового засідання звертався до судді з образливими висловлюваннями та виявляв відкриту зневагу. У судовому засіданні в Саксаганському районному суді міста Кривий Ріг, яке також відбулося в 2016 р., засуджений бризнув на головуючого суддю розчином зеленки [23]. У сучасних реаліях війни випадки образ і погроз продовжуються дотепер. Так, уже в 2025 р. два судді повідомили Вищу раду правосуддя про погрози фізичною розправою з боку учасників процесу [24]. Трапляються випадки, коли громадяни своїми діями фактично перешкоджають роботі суду. До прикладу, з рішення Вищої ради правосуддя № 2780/0/15-17 від 12.09.2017 вбачається, що 13.04.2017 під час перебування колегії суддів у залі засідання присутні в залі особи, одягнені у військовий одяг, почали голосно висловлювати своє незадоволення на адресу головуючого судді, який начебто намагався звільнити від відповідальності обвинуваченого, та вимагали від судді подати заяву про самовідвід. Головуючим була здійснена спроба розпочати судовий розгляд, проте у зв'язку з невиконанням вимог головуючого припинити порушення порядку в залі, що перешкоджало розгляду справи, засідання було відкладено. Після цього згадані особи стали при виході із зали суду, утворивши в такий спосіб так званий «коридор». З метою уникнення побиття та недопущення негативного розвитку цієї ситуації, суддя залишився в залі суду. Згодом невідомі особи розбризкали в бік судді «зеленку». Розчин потрапив на обличчя судді, його мантію, а також відкриті частини тіла, одяг та особисті речі секретаря засідання, прокурора, осіб, які входили до складу варті. Було пошкоджено меблі, технічне обладнання в залі суду [25]. Вища рада правосуддя дійшла висновку, що такі обставини свідчать про втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя. Також мають місце факти фізичного насильства відносно суддів. Так, згідно з рішенням Вищої ради правосуддя № 4119/0/15-17 від 14.12.2017 в Коростенському міськрайонному суді Житомирської області після проголошення судового рішення про продовження обвинуваченому строку тримання під вартою рідний брат обвинуваченого з погрозами фізичної розправи та вбивства накинувся на суддю, завдавши останній тілесні ушкодження за ухвалене судове рішення. Розправі над суддею завадили свідки інциденту та працівники конвойної служби суду [26]. Вища рада правосуддя розцінила такі дії, як втручання у здійснення правосуддя у формі насильства – фізичної розправи стосовно судді. Широкого розповсюдження набула практика, коли юрба людей безперешкодно входить до кабінету судді та в образливій формі з погрозами застосування насильства вимагає пояснення щодо ухваленого рішення, яке не сподобалося цим людям. При цьому, жодного захисту від натовпу суддя не має. Водночас за правилами ч. 3 ст. ст. 48 Закону «Про

судоустрій і статус суддів» суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом [14]. Проте зазначена ситуація жодним чином не може розцінюватися як передбачений законом випадок. Така поведінка не тільки не присікається, а й заохочується з боку законодавчої та виконавчої гілки влади. Саме представники інших гілок влади підігрують у суспільстві не просто недовіру до судової влади, а намагаються викликати ненависть, роздаючи суб'єктивні коментарі та розповсюджуючи інформацію, яка не відповідає дійсності. Засоби масової інформації теж включені до цього процесу, адже коментуючи якусь резонансну судову справу, висвітлюють лише один її бік, що призводить до перекручення та маніпуляцій.

Яскравим прикладом є висловлювання народного депутата Павла Розенка під час пленарного засідання Верховної Ради 05.07.2016, де він озвучив таку інформацію: «От сьогодні ми даємо згоду, ми голосуємо про звільнення за станом здоров'я такого судді О. Хрімлі Київського апеляційного адміністративного суду. Я розповім коротко історію, і ви жажнетеся від історії цього судді. Він був суддею Київського району міста Донецька. В стані алкогольного сп'яніння на автомобілі вбив двох дітей 10 і 12 років. Мати цих дітей наклала на себе руки – повісилась. Батько вмер від серцевого нападу. Кримінальна справа яка була порушена по ньому, була закрита, і ви тут жажнетеся від чого – у зв'язку з тим, що потерпілих немає». Як вбачається з постанови Київського Апеляційного суду від 23.02.2023 у справі №361/3910/19 озвучену інформацію депутат отримав із засобів масової інформації. Так, 03.12.2012 на сайті «Радіо Свобода» було опубліковано статтю «Українське правосуддя на порозі нових випробувань». Цитата: «Вперше донецькі громадські діячі були по-справжньому шоковані ще в березні 2009 р., коли їм стало відомо про те, що претендентом на посаду судді Вищого адміністративного суду України став О. Хрімлі. У 2004 р., під час роботи суддею Київського райсуду Донецька, ця людина, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, зробила в Донецьку ДТП, в результаті якого загинули двоє дітей. Принаймні, так стверджували правозахисники у своїх зверненнях у різні інстанції. Суддя довгий час знаходився під слідством, проте матеріали кримінальної справи так і не були передані до суду. А скаржитись відносно порушень при проведенні досудового слідства було вже нікому, оскільки мати дітей померла від горя, а батька знайшли повішеним.». Стаття аналогічного змісту була опублікована 03.05.2012 на сайті «Центр суддівських студій» під тією ж назвою. Крім того, на сайті «Українська правда» було опубліковано статтю «Нова Вища рада юстиції – велика ложка дьогтю в бочці меду». Цитата: «Суддю Хрімлі О. звинувачували у тому, що він у 2004 р. начебто спричинив ДТП, внаслідок якої загинуло двоє дітей. Слідство тривало довго, проте матеріали кримінальної справи так і не були передані до суду. Скаржитись відносно порушень при проведенні досудового слідства було нікому – мати дітей-жертв наїзду померла від горя, а батька знайшли повішеним» [27]. У даній справі суд першої та апеляційної інстанції дійшли висновку про те, що висловлена народним депутатом інформація є недостовірною та такою, що ганьбить честь гідність та ділову репутацію судді. Залишаючи вищезазначені судові рішення без змін, Верховний Суд посилався на те, що за змістом частини першої ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Верховній Раді України та її органах, а також при здійсненні депутатських повноважень, за винятком відповідальності за образу чи наклеп. Сутність депутатського індемнітету в Україні полягає у захисті народного депутата України від переслідування за висловлювання і голосування під

час виконання ним депутатських обов'язків у парламенті та у забезпеченні його права відстоювати свою позицію під час розгляду будь-яких питань у Верховній Раді України або її органах. Індемнітет покликаний забезпечити незалежність позиції депутата з приводу будь-якого питання, що складає предмет розгляду в парламенті, захист його від тиску. Конституцією України визнане та гарантоване право на депутатський індемнітет, а отже, встановлені додаткові порівняно з особистою недоторканністю людини гарантії недоторканності представника українського народу. Водночас депутатський індемнітет в Україні не є абсолютним, адже частиною другою ст. 80 Конституції України передбачено відповідальність народного депутата України за образу чи наклеп. Твердження відповідача про вчинення позивачем злочину та відсутність з його боку доказів про достовірність інформації перед її оприлюдненням свідчать про умисний характер таких дій, тобто народний депутат поширив негативну інформацію про позивача без надання доказів її достовірності [28]. Своєю чергою, це призводить до стійкої недовіри до судової влади з боку громадян нашої Держави. Проте, як показують соціологічні опитування, більшість осіб, які висловлюють свою недовіру до суддів, ніколи не стикалися із судовою системою. Тобто суцільна недовіра суспільства до судової системи в більшій мірі є штучною, створеною в результаті суб'єктивних висловлювань представників влади, голосливих звинувачень та однобокості висвітлення резонансних справ.

Усе вищенаведене позбавляє суддівську професію привабливості. Згодом досвідчені судді, які мають право на відставку, полишають свою посаду. Крім того, є відсоток суддів, звільнених у межах дисциплінарного провадження. Законність таких звільнень є предметом окремого дослідження, адже сьогодні в Європейському суді з прав людини перебуває трохи більше ста заяв звільнених у такий спосіб суддів. З осені 2024 р. по багатьом з них розпочалася процедура комунікації. Водночас нове покоління юристів не поспішає брати участь у конкурсах, адже робота в приватному полі не має таких наслідків, з якими стикаються сучасні судді України.

Як видається, вищезазначені причини не є такими, які неможливо усунути. Наприклад, спростити кваліфікаційне оцінювання, зменшивши мінімальний прохідний бал та прибравши дисципліни, які не пов'язані з виконанням функцій правосуддя. Необхідно посилити відповідальність представників законодавчої та виконавчої влади за наклеп на суддів. Зобов'язати засоби інформації належно перевіряти інформацію щодо суддів та судових справ, яка оприлюднюється. Посилити відповідальність за втручання в здійснення правосуддя. Виконання цих завдань сприятиме притоку нових суддівських кадрів, що, своєю чергою, потягне за собою зменшення навантаження, а отже, й покращення якості правосуддя загалом.

У сучасних умовах діяльність судової влади, її ефективність є фундаментальним завданням сталого демократичного розвитку держави. Всі процеси державного регулювання певною мірою знаходяться в постійній взаємодії із суддівським корпусом. Завдання судової гілки влади полягає не лише у здійсненні правосуддя та конституційному нагляді, а й у постійних узгоджених діях з іншими органами влади із вдосконалення правових інструментів, що регулюють діяльність суддівського корпусу. Саме тому кожна країна світу намагається розробити не лише вдалі закони, а й налагодити ефективну та незалежну роботу суддівського корпусу, представники якого ці закони будуть застосовувати [29]. Тобто всі зміни, що стосуються судочинства та роботи суду необхідно втілювати в життя лише після обговорення та узгодження з представниками судової гілки влади. При цьому таке узгодження повинно бути справжнім, а не носити суто формальний характер.

Отож проблема з кадровим забезпеченням судової гілки влади в сучасних реаліях є загрозливою. Кожен громадянин України прагне жити в суспільстві, де панує закон та справедливість. Саме судова гілка влади призначена для підтримання законності і справедливості в демократичній державі. Адже завдання судової влади полягає у захисті законних прав та інтересів усіх без виключення осіб у державі. В цій статті викладено аналіз причин, які сприяють поглибленню кадрової кризи. Також наведено аргументи, які свідчать про необхідність вирішення проблеми, адже кадрова криза призводить до надмірного навантаження на суддів, що, своєю чергою, не сприяє доступу громадян до правосуддя та порушує їх право на справедливий суд. Попри номінальну престижність, носії цієї професії постійно стикаються з тиском з боку представників інших гілок влади, бізнесу та пересічних громадян. Висока емоційна напруга через страх зробити помилку та залишитися без роботи не додає впевненості у своїх діях, що ускладнює виконання обов'язку дотримуватися принципу неупередженості.

Суддею, який через дефіцит кадрів повинен розглядати по декілька десятків справ на день, який через навантаження фізично не може досконало розібратися у всіх справах, що перебувають на його розгляді, та на якого постійно чиниться тиск з боку учасників, влади та суспільства загалом, – легко маніпулювати. Такий суддя, імовірно, поступиться принципами правосуддя, ніж той, що має час вивчити всі матеріали справи та відповідну судову практику і не думає про те, який з учасників провадження може завдати проблеми особисто судді. Вимагаючи від судів високу якість роботи, саме держава повинна забезпечити належні умови для виконання суддями своїх обов'язків. Кадровий дефіцит у судовій системі України потребує негайного вирішення. Перегляд нормативів кадрового забезпечення, впровадження ефективних механізмів відбору та призначення суддів з вимогами, які є реальними для їх виконання, а також зміна загальнодержавного наративу «ненависті до всіх суддів» на «повагу до всіх гілок влади» є ключовими кроками для забезпечення належного функціонування судової влади та дотримання прав громадян на своєчасне та справедливе правосуддя.

Список використаних джерел

1. Україні катастрофічно бракує суддів – член БККК. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3796287-ukraini-katastroficno-brakue-suddiv-clen-vkks.html>.
2. Кадрова криза в судах та її вплив на здійснення правосуддя в Україні. URL: <https://ccu.gov.ua/library/kadrova-kryza-v-sudah-ta-yiyi-vplyv-na-zdiysnennya-pravosuddya-v-ukrayini>.
3. Манелюк Ю. Судова гілка влади як засіб рівноваги у механізмі держави *Судова влада: теоретико-правовий дискурс*. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ccb-506bf-024a-417f-8a54-f3abb60fda9d/content>.
4. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 : офіц. текст. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254-к/96вр. : офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр>.
6. Рішення Вищої ради правосуддя від 24.08.2023 № 852/0/15-23. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/40862>.
7. Облік посад суддів. Вища кваліфікаційна комісія суддів. *Діяльність*. URL: https://vkksu.gov.ua/oblik?utm_source=chatgpt.com.
8. 16 судів в Україні не працюють через відсутність суддів. *Львівська брама*. 04.10.2019. URL: https://lb.ua/news/2019/10/04/438957_16_sudov_ukraine_rabotayut_izza.html?utm_source=chatgpt.com.

9. Вища рада правосуддя. *Новини*. URL: https://hcj.gov.ua/news/vrp-u-2021-roci-uhvalyalarishennya-pro-zvilnennya-201-suddi?utm_source=chatgpt.com.
10. Штогрін І. «44 судді Верховного суду України є «недобросовісними» – ГРД». *Радіо Свобода*. 07.05.2019. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/29926985.html?utm_source=chatgpt.com.
11. «2021 рік: звільнений 61 суддя, призначено – 11». *Закон і бізнес*. 01.07.2021. URL: https://zib.com.ua/ua/148185-2021_rik_zvilneniy_61_suddya_priznachenno__11_-_statistika_vr.-html?utm_source=chatgpt.com.
12. Коломієць В. «У ВПП розповіли, скільки суддів звільнили у 2023 році». *Громадське*. 13.01.2024. URL: https://hromadske.ua/posts/visha-rada-pravosuddya-torik-zvilnila-325-suddiv?-utm_source=chatgpt.com.
13. Вища рада правосуддя. *Новини*. URL: https://hcj.gov.ua/news/285-suddiv-zvilneno-uprodovzh-2024-roku?utm_source=chatgpt.com.
14. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII : офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
15. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Конкурс на посаду судді. *Архів*. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/rubric/arhiv-1>.
16. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Конкурс на посаду судді. *Архів*. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/rubric/konkurs-dlya-kandydativ-na-zaynyattya-vakantnyh-posad-suddiv-miscevyh-sudiv-ogoloshenyu>.
17. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Конкурс на посаду судді. URL: https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/spysky_podani_zayavy_kandydativ_konkurs_vas_na_01.04.2024_na_sayt.pdf.
18. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Конкурс на посаду судді. URL: <https://vkksu.gov.ua/rubric/konkurs-dlya-kandydativ-na-zaynyattya-vakantnyh-posad-suddiv-vyshchogo-antykorupciynogo-sudu>.
19. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Конкурс на посаду судді. URL: <https://vkksu.gov.ua/page/rezultaty-drugogo-etapu-kvalifikaciynogo-istrytu-0>.
20. Опендатабот. Аналітика. Судочинство. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/court-2023>.
21. Орієнтовна нормативна чисельність суддів загальних місцевих судів за даними звітності за 2023 рік. Рада суддів України. URL: https://rsu.gov.ua/mzs-2023_4-maps.
22. Рахункова палата. Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів на забезпечення та виконання функцій та завдань апеляційними господарськими судами. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2023/30-1_2023/Zvit_30-1_-2023.pdf?utm_source=chatgpt.com.
23. Бакалейко Н. «Тиск на рівні зневаги». *Закон і Бізнес*. 29.10-04.11.2016 № 44 (1290). URL: https://zib.com.ua/ua/126142-yak-okremi-posadovi-osobi-formuyut-u-suspilstvi-negativne-st.-html?utm_source=chatgpt.com.
24. Хрипун В. «Судді поскаржилися на хамську поведінку і погрози від учасників судових процесів». *Судово-юридична газета*. 02.02.2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/321968-sudi-pozhalovalis-na-khamskoe-povedenie-i-ugrozy-ot-uchastnikov-sudebnykh-protsessov>.
25. Рішення Вищої ради правосуддя від 12.09.2017 № 2780/0/15-17. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/30295>.
26. Рішення Вищої ради правосуддя від 14.12.2017 № 4119/0/15-17. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/28935>.
27. Постанова Київського апеляційного суду від 23.02.2023 у справі № 361/3910/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110009143>.
28. Постанова Верховного Суду від 23.07.2024 у справі № 361/3910/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120688857>.

29. Гончарук Ю. «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні». *LexInform Юридичні новини України*. 23.09.2019. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/suchasni-vykyky-ta-aktualni-problemy-sudovoyi-reformy-v-ukrayini>.

References

1. *Ukraini katastrofichno brakuie suddiv – chlen VKKS*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3796287-ukraini-katastrofichno-brakue-suddiv-clen-vkks.html>.
2. *Kadrova kryza v sudakh ta ii vplyv na zdiysnennia pravosuddia v Ukraini*. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/library/kadrova-kryza-v-sudah-ta-yiyi-vplyv-na-zdiysnennya-pravosuddya-v-ukrayini>.
3. Maneliuk, Yu. Sudova hilka vlady iak zasib rinovahy u mekhanizmi derzhavy. *Sudova vlada: teoretyko-pravovyy diskurs*. Retrieved from <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ccb506bf-024a-417f-8a54-f3abb60fda9d/content>.
4. *Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950: ofits. Tekst*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. *Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254-k/96vr.:* ofits. Tekst. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-vr>.
6. *Rishennia Vyschoi rady pravosuddia vid 24.08.2023 № 852/0/15-23*. Retrieved from <https://hcj.gov.ua/doc/doc/40862>.
7. *Oblik posad suddiv. Vyscha kvalifikatsijna komisiiia suddiv. Diial'nist'*. Retrieved from https://vkksu.gov.ua/oblik?utm_source=chatgpt.com.
8. *16 sudiv v Ukraini ne pratsiuiut' cherez vidsutnist' suddiv. L'vivs'ka brama*. 04.10.2019. Retrieved from https://lb.ua/news/2019/10/04/438957_16_sudov_ukraine_rabotayut_izza.html?utm_source=chatgpt.com.
9. *Vyscha rada pravosuddia. Novyny*. Retrieved from https://hcj.gov.ua/news/vrp-u-2021-roci-uhvalyla-rishennya-pro-zvilnennya-201-suddi?utm_source=chatgpt.com.
10. Shtohrin, I. «44 suddi Verkhovnoho sudu Ukrainy ie «nedobrochesnymy» – HRD». *Radio Svoboda*. 07.05.2019. Retrieved from https://www.radiosvoboda.org/a/29926985.html?utm_source=chatgpt.com.
11. «2021 rik: zvil'nenyj 61 suddia, pryznacheno – 11». *Zakon i biznes*. 01.07.2021. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/148185-2021_rik_zvilneniy_61_suddya_priznacheno__11_-_statistika_vr.html?utm_source=chatgpt.com.
12. Kolomiets', V. «U VRP rozpovily, skil'ky suddiv zvil'nyly u 2023 rotsi». *Hromads'ke*. 13.01.2024. Retrieved from https://hromadske.ua/posts/visha-rada-pravosuddya-torik-zvilnila-325-suddiv?utm_source=chatgpt.com.
13. *Vyscha rada pravosuddia. Novyny*. Retrieved from https://hcj.gov.ua/news/285-suddiv-zvilneno-uprodovzh-2024-roku?utm_source=chatgpt.com.
14. *Pro sudoustrij i status suddiv : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII :* ofits. Tekst. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
15. *Vyscha kvalifikatsijna komisii suddiv Ukrainy. Konkurs na posadu suddi. Arkhiv*. Retrieved from <https://www.vkksu.gov.ua/rubric/arhiv-1>.
16. *Vyscha kvalifikatsijna komisii suddiv Ukrainy. Konkurs na posadu suddi. Arkhiv*. Retrieved from <https://www.vkksu.gov.ua/rubric/konkurs-dlya-kandydativ-na-zaynyattya-vakantnyh-posad-suddiv-miscevyh-sudiv-ogoloshenny>.
17. *Vyscha kvalifikatsijna komisii suddiv Ukrainy. Konkurs na posadu suddi*. Retrieved from https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/spysky_podani_zayavy_kandydativ_konkurs_vas_na_01.04.2024_na_sayt.pdf.

18. *Vyscha kvalifikatsijna komisii suddiv Ukrainy. Konkurs na posadu suddi*. Retrieved from <https://vkksu.gov.ua/rubric/konkurs-dlya-kandydativ-na-zaynyattya-vakantnyh-posad-suddiv-vyshchogo-antikorupciynogo-sudu>.
19. *Vyscha kvalifikatsijna komisii suddiv Ukrainy. Konkurs na posadu suddi*. Retrieved from <https://vkksu.gov.ua/page/rezultaty-drugogo-etapu-kvalifikaciynogo-ispytu-0>.
20. Opendatabot. Analitika. Sudochynstvo. Retrieved from <https://opendatabot.ua/analytics/court-2023>.
21. Oriientovna normatyvna chysel'nist' suddiv zahal'nykh mistsevykh sudiv za danymy zvitnosti za 2023 rik. *Rada suddiv Ukrainy*. Retrieved from https://rsu.gov.ua/mzs-2023_4-maps.
22. *Rakhunkova palata. Zvit pro rezul'taty audytu efektyvnosti vykorystannia biudzhetnykh koshtiv na zabezpechennia ta vykonannia funktsij ta zavdan' apeliatsijnymy hospodars'kymy sudamy*. Retrieved from https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2023/30-1_2023/Zvit_30-1_2023.pdf?utm_source=chatgpt.com.
23. Bakalejko, N. «Tysk na rivni znevahy». *Zakon i Bisnes*. 29.10-04.11.2016 № 44 (1290). Retrieved from https://zib.com.ua/ua/126142-yak-okremi-posadovi-osobi-formuyut-u-suspilstvi-negativne-st.html?utm_source=chatgpt.com.
24. Khrypun, V. «Suddi poskarzhylisia na khams'ku povedinku i pohrozy vid uchasnykiv sudovykh protsesiv». *Sudovo-iurydychna hazeta*. 02.02.2025. Retrieved from <https://sud.ua/uk/news/publication/321968-sudi-pozhalovalis-na-khamskoe-povedenie-i-ugrozy-ot-uchastnikov-sudebnykh-protsessov>.
25. *Rishennia Vyschoi rady pravosuddia vid 12.09.2017 № 2780/0/15-17*. Retrieved from <https://hcj.gov.ua/doc/doc/30295>.
26. *Rishennia Vyschoi rady pravosuddia vid 14.12.2017 № 4119/0/15-17*. Retrieved from <https://hcj.gov.ua/doc/doc/28935>.
27. *Postanova Kyivs'koho apeliatsijnoho sudu vid 23.02.2023 u spravi № 361/3910/19*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110009143>.
28. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 23.07.2024 u spravi № 361/3910/19*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120688857>.
29. Honcharuk, Yu. «Suchasni vyklyky ta aktual'ni problemy sudovoi reformy v Ukraini». *LexInform Yurydychni novyny Ukrainy*. 23.09.2019. Retrieved from <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/suchasni-vyklyky-ta-aktualni-problemy-sudovoyi-reformy-v-ukrayini>.

HUMAN RESOURCE CRISIS IN THE JUDICIAL SYSTEM OF UKRAINE: CAUSES AND SOLUTIONS

Ellie Radchenko

Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: bambrally@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8088-3513

The article analyzes the causes of the human resource crisis in the judicial system of modern Ukraine and identifies the ways to solve the problem. It is noted that in modern conditions, the activities of the judiciary and its effectiveness are a fundamental task for the sustainable democratic development of the state. The most important processes of state regulation are in constant interaction to a certain extent with the judicial corps. The objective of the judiciary is to administer justice. That is why every state in the world is trying to develop and adopt perfect laws, to establish effective work of the judicial corps, whose representatives will apply these laws. In the current realities, there is a critical shortage of judicial personnel, which

leads to the fact that in some courts the administration of justice has completely ceased. The measures applied by the state in the last few years have not led to any improvement. Therefore, the problem of staffing the judiciary in modern realities is extremely relevant, but there are almost no discussions on this issue either in society or in academic circles.

The main reasons for the human resource crisis in the judicial system of modern Ukraine are the complexity of the procedure for selecting judges and extremely high requirements for candidates; heavy workload, emotional stress and a high level of responsibility; the actual absence of independence guaranteed by the Constitution of Ukraine and other guarantees that should ensure a high social status of a judge. It is emphasized that the problem with the personnel of the judicial branch of power is of a threatening nature. Every citizen of Ukraine strives to live in a society where law and justice reign. It is the judicial branch of power that is intended to maintain legality and justice in a democratic state. After all, the task of the judiciary is to protect the legitimate rights and interests of all persons in the state without exception.

The exclusivity of the judiciary lies in the fact that none of the state authorities can assume the competence of the courts, as well as in the fact that no decision made by a court can be changed or canceled by any state body. Despite the fact that the judiciary is independent, it must be limited by the legislative framework. The special role of the court in the mechanism of the state and the system of checks and balances is that only judicial authorities administer justice. At the same time, the court acts as a kind of opposition to the other two branches of government. It is important that the judicial branch, guided by the principle of equality of all citizens before the law, restrains other branches of government by exercising constitutional supervision.

The reasons for the deepening human resource crisis in modern Ukraine are analyzed. Arguments are also given that indicate the need to solve the problem, because the personnel crisis leads to excessive workload on judges, which, in turn, does not contribute to citizens' proper access to justice and violates their right to a fair trial. Despite the nominal prestige, the holders of this profession constantly face pressure from representatives of other branches of government, business and ordinary citizens. High emotional stress due to the fear of making a mistake and losing one's job does not add confidence in one's actions, which complicates the fulfillment of the professional duty to adhere to the principle of impartiality. It is argued that a judge who, due to a shortage of personnel, must consider several dozen cases per day, who, due to the workload, cannot physically thoroughly understand all the cases under consideration, and who is constantly under pressure from participants, authorities, and society as a whole, is easy to manipulate. Such a judge is more likely to give in to the principles of justice than one who has time to study all the case materials and relevant case law and does not think about which of the participants in the proceedings may cause problems for the judge personally. Demanding high quality work from the courts, it is the state that must provide proper conditions for judges to fulfill their duties. The shortage of personnel in the judicial system of Ukraine requires an immediate solution. Reviewing staffing standards, implementing effective mechanisms for selecting and appointing judges with realistic requirements for their implementation, and changing the national narrative of "hatred for all judges" to "respect for all branches of government" are the key steps to ensure the proper functioning of the judiciary and the observance of citizens' rights to timely and fair justice.

Keywords: judiciary, judicial system, professional judges, justice, Ukraine.

Стаття: надійшла до редакції 26.04.2025

прийнята до друку 22.05.2025